

УДК 378.4.093.5:069:902](477.54-25):355.4-042.3(470-651.1:477-651.2)”2022/2023”

Ірина Шрамко

кандидатка історичних наук, доцентка

директорка Музею археології

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна

Email: i.b.shramko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1009-9262>

МУЗЕЙ АРХЕОЛОГІЇ КАРАЗІНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДІ

Харків — одне із найбільших міст України зі значною кількістю промислових підприємств, великими медичними комплексами, сотнями закладів середньої освіти та десятками вишів, театрами, музеями, стадіонами, зоопарком європейського рівня, сучасними рекреаційними зонами для відпочинку та розвинутою транспортною системою. Місто, в якому до війни мешкало майже півтора мільйона осіб. Воно розташовано лише за 40 км від державного кордону з Російською Федерацією, тому вже з перших годин війни опинилось у зоні активних бойових дій зі всіма наслідками повномасштабного

Як цитувати: Шрамко, І. Музей археології Каразінського університету в умовах війни: виклики та відповіді. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*, вип. 62, 2022, с. 232-247.

How to cite: Shramko, I. Karazin University's Museum of Archaeology in Wartime: Challenges and Responses. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: History*, no. 62, 2022, pp. 232-247. (In Ukrainian)

© Шрамко І., 2022

вторгнення агресора. Перші ракетні та артилерійські обстріли харків'яни почули вранці 24 лютого. Під обстрілами опинились передусім військові частини, аеродроми, великі заводи, трохи пізніше — адміністративні будівлі, навчальні заклади та житлові райони міста. Швидке просування загарбників поставило під загрозу існування науково-дослідних центрів, історико-архітектурних об'єктів, пам'яток археології та культури, численних музеїв міста. За даними порталу «Зруйнована культурна спадщина України», станом на кінець 2022 р. на території Харківській області окупанти пошкодили або зруйнували 113 об'єктів культурної спадщини. Із них 80 — у Харкові.

Значна кількість музеїв міста була створена при різних підприємствах, а також на базі навчальних закладів, розташованих в центральній частині Харкова. Наприклад, до музейного комплексу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна належать дві галереї та чотири музеї. Проте серед них лише два — Музей природи та Музей археології — ведуть свою історію майже від початку створення університету в 1804 р. Відомо, що вже у 1807 р. при навчальному закладі було створено Кабінет рідкостей, у якому зберігались археологічні та етнографічні матеріали, що їх збирали науковці. Значну кількість артефактів було передано на зберігання після завершення роботи XII Археологічного з'їзду, пізніше кількість знахідок збільшувалась завдяки археологічним розкопкам та розвідкам на території Харківщини та півдні України.

Діяльність Музею археології до 24 лютого 2022 р.

У 1998 р. на базі старих колекцій було створено Музей археології та етнографії Слобідської України, а в 2015 р. за ним закріплюється назва Музей археології ХНУ імені В. Н. Каразіна. Станом на початок повномасштабного вторгнення Музей мав розвинену інфраструктуру, сучасну виставкову залу (див. фото 1), кілька фондосховищ, окремі приміщення для співробітників, архів, бібліотеку та реставраційну майстерню. Площа музейних приміщень становить майже 500 м², фонди містять приблизно 300 тис. одиниць зберігання. Чотири фондосховища, реставраційна майстерня, архів і бібліотека розташовані в окремому

крилі будівлі Музею природи університету. Два фондосховища, виставкова зала, службові приміщення, а також приміщення для занять зі студентами та школярами розміщені в Головному корпусі університету. Фондосховища розташовані на значній глибині, що певною мірою мало захистити їх від ракетних ударів у разі загострення військової ситуації в країні.

У сучасній виставковій залі, урочисте відкриття якої відбулося 20 листопада 2015 р., розташована постійна експозиція і чотири модулі для розміщення тимчасових експозицій під час проведення виставок, які музейні співробітники готували два рази на рік. Сучасні системи захисту колекцій сприяли експонуванню у вітринах рідкісних артефактів, проведенню спільних виставок з різними музейними установами. Музей підтримує співробітництво з Харківським історичним музеєм імені М. Ф. Сумцова, Історико-культурним заповідником «Більськ» Полтавської обласної ради, Національним музеєм історії України, Національно-культурно-мистецьким та музейним комплексом «Мистецький арсенал» (Київ) та ін.

Фото 1. Виставкова зала Музею археології до війни (фото з архіву музею).

На базі Музею працював дитячий археологічний гурток, проводились засідання студентського археологічного гуртка, майстер-класи, зустрічі з науковцями тощо. Протягом року з експозицією музею та виставками ознайомлювалось декілька тисяч відвідувачів різних вікових груп. Кожного року Музей відвідували представники різних країн світу, іноземні делегації, офіційні особи. Три співробітники Музею, кандидати історичних наук Ірина Шрамко, Станіслав Задніков та Костянтин Пеляшенко є керівниками археологічних експедицій. Фонди музею щорічно поповнювались завдяки розкопкам, що їх здійснюють науковці Каразінського університету на території Харківської та Полтавської областей.

Сучасні археологічні колекції музею розподілені за кількома напрямками — «Доба бронзи», «Доба раннього залізного віку», «Античні пам'ятки Північного Причорномор'я», «Пізньоримський час та доба Великого переселення народів», «Доба середньовіччя та Нового часу», «Нумізматики та боністики», «Археологічні знахідки з коштовних матеріалів», «Старожитності з початкових колекцій». Архів музею також є важливим джерелом наукової інформації, що міститься на різних носіях: у паперовому вигляді, на фото- та кіноплівках, а також на скляних пластинах. Він утворює самостійний блок зберігання та розподілений на сім окремих фондів: «Звіти про археологічні дослідження», «Матеріали наукової діяльності вчених (персоналії)», «Музейна, наукова та навчальна робота археологічного музею університету», «Наукова та навчальна робота історичного факультету», «Діяльність Товариства охорони пам'яток історії та культури (археологія Харківської області)», «Матеріали відділу МАН Харківського обласного Палацу дитячої та юнацької творчості», «Графічні матеріали археологічних експедицій». Значну допоміжну роль у забезпеченні наукової роботи підрозділу відіграє музейна бібліотека, в якій зберігаються: твори археологічних з'їздів, наукові періодичні видання, монографії, автореферати дослідників, наукові збірники, каталоги та ін. Напередодні війни збірку поповнили передані Музею археології книги науковців історичного факультету — проф. Сергія Сорочана та проф. Володимира Кадєєва. У травні 2021 р.

на історичному факультеті урочисто було відкрито меморіальну аудиторію імені Б. А. Шрамка.

Музей на початку війни 2022 р.

Після 24 лютого 2022 р. діяльність Музею різко змінилась. Постійні обстріли промислових, агропромислових та цивільних об'єктів, просування військ Російської Федерації вглиб території України, бої на східних та північно-східних околицях Харкова стали реальною загрозою цілісності не тільки для навчальних корпусів університету, в яких розташовувались лабораторії, зберігались бібліотечні зібрання та музейні колекції, але й для спортивних комплексів, наукових установ та гуртожитків. Уже в перші дні війни під масованими обстрілами опинився район «П'ятихатки», де розміщено відомий науково-дослідний комплекс — Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», житловий масив на Північній Салтівці, а також центральні райони міста, де, наприклад, був зруйнований навчальний корпус економічного факультету Каразінського університету.

1 березня 2022 р. потужного ракетного удару було завдано по будівлі Харківської обласної державної адміністрації, внаслідок чого від вибухової хвилі постраждали не тільки прилеглі будівлі, але й ті, що розташовані на значній відстані, на протилежному боці найбільшої в Європі площі — майдану Свободи. Зокрема, у вікнах Держпрому та Головному корпусі університету були вибиті шибки, а також від сильної вібрації частково зруйновані деякі підземні комунікації, що, як виявилось з часом, призвело до негативних наслідків.

На початку березня після ракетних ударів по деяких будівлях, розташованих по вулиці Сумській, багато вікон було вибито в будівлі Музею природи університету, у правому крилі якого є низка приміщень Музею археології. В умовах постійних обстрілів і руйнувань інфраструктури міста ремонтувати постраждалі об'єкти було складно, а інколи неможливо.

Фото 2. Музейні приміщення по вул. Трінклера після обстрілів у березні 2022 р. (фото з архіву авторки).

За відсутності необхідних ресурсів було вирішено тимчасово закрити вікна подручними засобами, використовуючи всі наявні матеріали (див. фото 2), зокрема старе експедиційне спорядження, щоб запобігти пошкодженню системи опалення та уникнути подальших руйнувань. Ці роботи проводили власними силами два співробітники, які залишились у Харкові, та волонтери. На той час відшукати додаткові будівельні матеріали або іншу допомогу не було можливим — йшли активні бойові дії, місто перебувало під постійними обстрілами та спробами штурмів.

Подібних руйнувань могли зазнати також музейні приміщення, розташовані в Головному корпусі університету (див. фото 3), проте там виявились більш серйозні проблеми. Фондосховища, у яких зберігалась значна частина колекцій, на висоту півтора метра були залиті водою. В умовах щоденних артилерійських та ракетних ударів вирішити питання викачування води було складно, оскільки аварійні служби постійно були задіяні на різних об'єктах міста. Ситуація ускладнювалась відсутністю в приміщеннях світла та опалення, а також тим, що більшість співробітників залишила місто.

Фото 3. Копія кам'яної половецької «баби»
біля входу до виставкової зали Музею. Березень 2022 р.
(фото з архіву авторки).

Оцінивши ризики від перебування під водою колекцій, серед яких були й предмети, виготовлені з органічних матеріалів, бронзи, заліза та інших металів, а також ризики, пов'язані з новими масованими обстрілами міста, можливістю нових руйнацій будівлі та підземних комунікацій, було вирішено негайно вжити заходів для порятунку фондів. Проблему вдалось розв'язати завдяки підтримці керівництва університету, адміністрації та комунальним підприємствам міста, значній допомозі директора Центру краєзнавства імена академіка П. Т. Тронька проф. Сергія Куделка та начальника відділу з питань топоніміки та охорони історико-культурного середовища Харківської міської ради Романа Кравченка, який безпосередньо брав участь у порятунку фондів та організації вирішення питання з викачуванням води з фондосховищ. Водночас через значні пошкодження труб опалення, процес викачування та розв'язання загальної проблеми з подальшого перебування води тривав не один день.

Рятування музейних колекцій

Від середини березня 2022 р., коли у приміщеннях фондосховищ в Головному корпусі університету вода була повністю викачана, розпочався один з найбільш тривалих і складних періодів: висушування постраждалих предметів з археологічних пам'яток різних епох.

Огляд приміщень засвідчив, що найбільші складнощі виникнуть з ранньосередньовічними речами салтівської культури та античними колекціями, передусім через погану якість старих пакунків та велику кількість дрібних виробів із заліза, бронзи, кістки та нестійких органічних матеріалів. Не менші проблеми очікувались з нумізматичною колекцією. В нових умовах було визначено такі завдання:

1. Сконтактувати з центрами порятунку музеїв в Україні та за її межами для отримання необхідних пакувальних матеріалів.

2. Отримати рекомендації спеціалістів-реставраторів та музейників стосовно методики сушіння колекцій та стабілізації стану знахідок, щоб уникнути подальших процесів руйнації.

3. Організувати роботу в фондах до надходження будь-якої допомоги, розраховуючи передусім на власні сили співробітників Музею, які на цей час перебували в Харкові.

Реалізація поставлених завдань була би неможливою без постійної підтримки волонтерів, які забезпечили нас акумуляторними ліхтариками, допомогли з необхідними матеріалами та навіть змогли підключити теплову гармату для подавання теплого повітря. Лише на початку квітня у фондосховищі з'явилось світло і вдалося встановити додаткову теплову гармату. Це значно покращило ситуацію. Вологість повітря знизилась до відмітки 50-40 (проти 100 %, що були під час затоплення) за температури 18-20 градусів. Робота стала просуватись швидше, проте ще залишалось багато неопрацьованих колекцій. За день з пластикових контейнерів виливалось до 100 літрів води. Кожен пакунок розкривали, знахідки розкладали на паперових рушниках, за необхідності мокрі серветки замінювали сухими. На просушування однієї партії знахідок витрачали кілька днів, іноді до десяти. Для певних знахідок ситуація ускладнювалася тим,

що потрібно було уникнути різкого перепаду вологості предмета під час висушування, щоб тим самим не призвести до його подальшої руйнації. Таким предметам приділяли особливу увагу та витрачали більше часу на їхнє опрацювання.

Після завершення процедури артефакти перекладали в готові контейнери, які для можливості надходження повітря не закривали кришкою герметично. Цілі горщики після того, як з них зливали воду, доволі швидко висихали й набували попереднього вигляду. Повністю вцілили й керамічні форми (миски, черпаки, корчаги), що були відреставровані за сучасними методиками з використанням якісних реставраційних матеріалів. Лише декілька горщиків з експедицій минулого століття, склеєних менш якісно та за умов використання тогочасних матеріалів, розпались і потребують реставрації.

Певні складнощі виявились під час просушування античної колекції, значна частина якої була упакована в картонні коробки та паперові пакети, які потребували заміни. Декілька тижнів знадобилось для перегляду нумізматичної колекції, її ретельного сушіння, відновлення колекційних номерів та перепакуння. Важливо було зберегти первинне пакування з відомостями щодо походження знахідки.

На особливу увагу заслуговували предмети, виготовлені з нестійких, органічних матеріалів. Передусім це вироби з кістки та шкіри, які потребували особливого температурно-вологісного режиму, постійного контролю за процесом висушування та доволі тривалого часу для отримання позитивних результатів. Декілька подібних предметів, серед яких і унікальне рогове блюдо кінця VI ст. до н. е., походили з розкопок Скіфської археологічної експедиції в некрополі Скоробір округи Більського городища. Деякі художньо оформлені предмети з кістки та рогу доби раннього і розвиненого середньовіччя також опинились у цій групі артефактів. Можна також відзначити, що переважна більшість подібних знахідок на момент аварії залишалась в експозиції та уникла сумної долі інших речей. У колекціях салтівської археологічної культури виявилась велика кількість виробів із заліза, які в подальшому, навіть після завершення процесу висушування та перепакуння будуть потребувати вживання реставраційних заходів для консервації.

Майже всі вироби з бронзи залишилися у задовільному стані. Найбільш стійкими до впливу таких негативних чинників, як підвищена вологість та намокання у воді, очікувано виявились різноманітні керамічні форми, скло, вироби з білого та жовтого металів, а також з каменю.

У постраждалому фондосховищі тимчасово зберігалась колекція унікальних речей з розкопок Скіфської археологічної експедиції університету на некрополі Скоробір в окрузі Більського городища. Матеріали археологічних комплексів з цієї пам'ятки готувались до публікації. У зв'язку із новими обставинами та станом приміщень фондосховища після завершення просушування предметів, звірення знахідок із колекційними описами, перевірки стану виробів з глини, кістки та металів спеціалістами-реставраторами¹ понад тисячу речей з Більська передусім було підготовлено до евакуації та відправлено в більш безпечні райони України².

Розбирання постійної експозиції

За умовами свого розташування приміщення виставкової зали значною мірою були захищені від прямого потрапляння снарядів, проте щоденні тривалі обстріли міста, потужні вибухи в його центральній частині, неподалік від університетських будівель, періодично викликали вібрацію зовнішніх стін, до яких були прикріплені експонати. Від цього деякі предмети почали випадати із кріплень, тому щойно надійшла

---

¹ Постійні консультації стосовно методики висушування предметів, виготовлених з різних матеріалів, надавав директор Харківського філіалу Національного науково-дослідного реставраційного центру України Сергій Омельник, який кілька разів приходив до Музею та контролював стан колекцій. Корисні поради були також надані співробітниками науково-дослідного відділу цього центру.

² Швидка евакуація цієї колекції стала можливою завдяки допомозі директора Історико-культурного заповідника «Більськ» Полтавської обласної ради Ігоря Короста, який постійно цікавився станом збереження рідкісних артефактів і брав на себе вирішення найбільш складних проблем, пов'язаних з вивезенням колекцій з прифронтової зони. Також треба відзначити значну підтримку із боку випускниці історичного факультету університету, співробітниці античного відділу Інституту археології НАН України, к.і.н. Вікторії Котенко, яка консультувала співробітників Музею під час роботи з постраждалими знахідками з розкопок античних пам'яток та допомагала у розв'язанні різних поточних проблем.

перша гуманітарна допомога з пакувальними матеріалами³, було вирішено розібрати постійну експозицію (див. фото 4).

Фото 4. Демонтаж постійної музейної експозиції. Квітень 2022 р.
(фото з архіву авторки).

Поступово, протягом декількох днів, тривала робота з демонтажу вітринного скла та артефактів з кожного експозиційного блоку. Після пакування знахідок у підготовлені коробки колекції були перенесені в більш безпечне місце, а вітрини закриті картонними листами. Зазначимо, що найбільш рідкісні артефакти були демонтовані з вітрин ще напередодні війни, 23 лютого 2022 р.

Фото 5. Перша частина гуманітарної допомоги, наданої ALIPH.
Липень 2022 р. (фото з архіву авторки).

³ Її нам надав Центр порятунку культурної спадщини. Ігор Пошивайло, координатор центру, який одним з перших відгукнувся на наше звернення про допомогу.

Надалі завдяки значній гуманітарній допомозі (див. фото 5), яку отримав музей від різних організацій в Україні, Польщі, Німеччині, Швейцарії та ін. країн⁴ роботу з колекціями було продовжено, з'явилась можливість розпочати консервацію виробів з металів. До початку літа основна частина постраждалих колекцій була просушена та перепакована. Вологість повітря й температура у фондосховищах підтримувались на потрібному рівні.

Підготовка музею до зимового періоду

У не менш складній ситуації опинились інші приміщення Музею археології, розташовані в окремому крилі будівлі Музею природи університету по вулиці Трінклера, 8. Ще в перші дні березня внаслідок потужних обстрілів цього району міста на кількох поверхах музейної будівлі вибуховою хвилею вибито вікна. У приміщеннях Музею археології за цією адресою вікна вибито в усіх фондосховищах та одному приміщенні, де працювали наукові співробітники. Лише сучасні металопластикові вікна бібліотеки та реставраційної майстерні не були ушкоджені. Для того, щоб різке зниження температури у приміщеннях не призвело до розморожування системи опалення, в умовах відсутності відповідних матеріалів вирішено тимчасово закрити розбиті вікна за допомогою підручних засобів — целофану та старих спальників, взятих з експедиційного майна. Завдяки цьому опалення в музейних приміщеннях працювало майже до середини квітня. Проте наприкінці місяця внаслідок кількох обстрілів уражень дістала не тільки будівля музею, в якій було вибито понад півтори сотні вікон, але й кілька університетських машин у боксах, повністю згорів автобус, що стояв на подвір'ї. Пожежні швидко погасили вогонь, проте знов постала проблема закриття вікон (див. фото 6).

---

⁴ Велику кількість першочергових пакувальних та реставраційних матеріалів, а також обладнання, що надає можливість працювати у складних умовах війни, було придбано завдяки фінансовій підтримці The International Alliance for the Protection of Heritage in Conflict Areas (ALIPH). Серед інших організацій варто відзначити: Центр порятунку культурної спадщини України (Роман Метельський); Український державний інститут охорони культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України (Ірина Прокопенко); Польський центр підтримки культури в Україні та ін.

Фото 6. Закриття розбитих вікон у приміщеннях по вул. Трінклера, 8.
Серпень 2022 р. (фото з архіву авторки).

Отримавши в університеті декілька OSB-плит, співробітники музею змогли закрити найбільш вразливі ділянки руйнувань на першому поверсі, інші — лише целофаном. У весняно-літній період цього могло вистачити, проте було зрозуміло, що попереду осінь з дощами та зима з низькими температурами, холодними вітрами та снігом. Вставляти нові вікна, виходячи з реалій війни та фінансових обмежень, не мало сенсу, проте утеплювати приміщення та намагатись підтримувати в них мінімальну температуру для того, щоб можна було увімкнути опалення та зберегти колекції, архів та бібліотеку, — стало основною проблемою і завданням на поки ще віддалену перспективу.

Восени стало зрозуміло, що можливості університету в забезпеченні всіх підрозділів необхідними матеріалами дуже обмежені. Треба було шукати інші шляхи. Після тривалих переговорів вийшло укласти угоду з ALIPH на придбання різних матеріалів для підготовки музейних приміщень до зими. Найближчим часом це стане нашим основним завданням, а фондосховища з іншими приміщеннями — головним об'єктом уваги співробітників музею.

Останнім часом визначились також нові напрями роботи з фондами, які не були доступні раніше. Ідеться про збереження наукової інформації, що дотепер зберігалась на нестійких носіях. Це передусім фото- та кіноплівки, негативи на скляних пластинах, архівні документи, рукописи, фотознімки, креслення, польові описи розкопок минулого століття, польові щоденники, наукові звіти дослідників, рідкісні видання,

а також велика кількість індивідуальних знахідок. Для оцифрування фондів потрібні були сучасні сканери вузької спрямованості, які частково були випробувані ще напередодні війни. Звісно, це обладнання не було предметом першої необхідності для оснащення музеїв під час військових дій, які ще тривають, проте, з огляду на ставлення окупантів до культурної спадщини України, цивільного населення та музейних цінностей, проблема оцифрування музейних фондів стоїть надзвичайно гостро, тому ми з радістю скористалися пропозицією нашої колеги, доцентки кафедри історії стародавнього світу та середніх віків, кандидатки історичних наук Оксани Ручинської⁵, яка перебувала в Швейцарії, звернутись з проханням про можливу допомогу у вирішенні нашої проблеми до директора Інституту античного та візантійського світу університету Фрайбурга, проф. Карін Шлапбах. Професор Шлапбах підтримала цю ідею, і питання про її реалізацію було порушено у Федеральному управлінні культури Швейцарії, за підтримки ICOM, Швейцарської археологічної асоціації та ін. Так ідея придбання для Музею археології сучасного обладнання стала реальністю та майже перетворилась на серйозний гуманітарний проєкт, у якому брали участь шість організацій Швейцарії та Німеччини⁶.

Завдяки злагодженій роботі різних установ та продуманій логістиці вже наприкінці вересня прилади були привезені в Німеччину, а в середині жовтня — в Україну. Наприкінці жовтня ми змогли перевезти їх з Києва до університету та розпочати сканування фотоплівок та артефактів, оцифрування архіву (див. фото 7), скласти план систематизації одержаної інформації та її збереження.

---

⁵ Ми вдячні Оксані Ручинській за допомогу в отриманні сучасного обладнання для оцифрування музейних фондів.

⁶ Institut du monde antique et byzantin, University of Fribourg (Mrs Karin Schlapbach); Federal Office of Culture in Switzerland (Mrs Fabienne Baraga); Swiss museums Association — ICOM Switzerland (Mrs Katharina Korsunsky, general secretary and Fabienne Aellen, coordination for Ukraine); Swiss Archaeology Association (Mr Lionel Pernet, president and Mrs Ellen Thierman, general secretary); Netzwerk Kulturgutschutz Ukraine / Ukraine Art Aid Center (Mrs Olena Balun, coordinator); Günter Schlien Transport in Berlin (Deutschland) (Mr Günter Schlien).

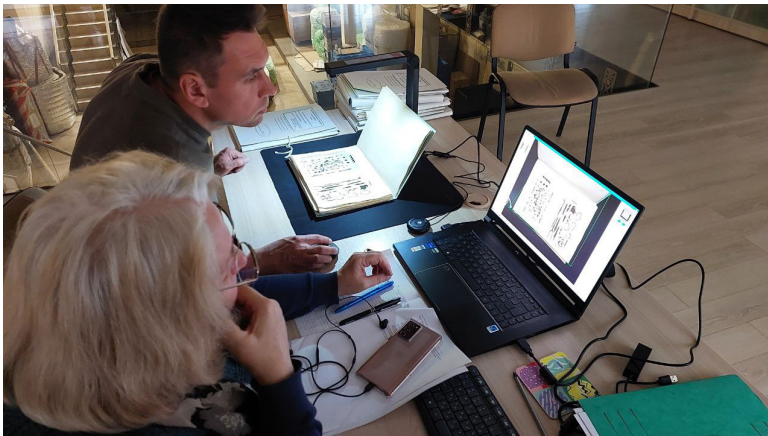

Фото. 7. Сканування архівних документів.
Листопад 2022 р. (фото з архіву авторки).

Подальші напрями роботи Музею археології

На час написання цього огляду на території України тривають важкі бої, а отже, говорити про завершення війни та відкидати можливі подальші ризики та загрози не доводиться. За таких умов головною метою, яка стоїть перед Музеєм археології Каразінського університету, є вживання усіх можливих засобів задля мінімізації та нейтралізації наслідків від уже завданої шкоди та залучення сучасних методів пакування, оцифрування та збереження одиниць зберігання та інших численних джерел інформації, щоб уникнути або принаймні зменшити вплив загроз, які наразі зберігаються.

Попри воєнні дії, обстріли, проблеми зі світлом та інші перешкоди, музейні співробітники за підтримки іноземних та українських колег намагаються зробити все можливе, щоб зберегти Музей археології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна в умовах війни та продовжити його славетну історію.

Irina Shramko

Candidate of History, Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: i.b.shramko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1009-9262>

**KARAZIN UNIVERSITY'S MUSEUM OF ARCHAEOLOGY
IN WARTIME: CHALLENGES AND RESPONSES**

Текст надійшов до редакції 30.10.2022.

The text was received by the editors 30.10.2022.

Текст затверджено до друку 25.11.2022.

The text is recommended for printing 25.11.2022.